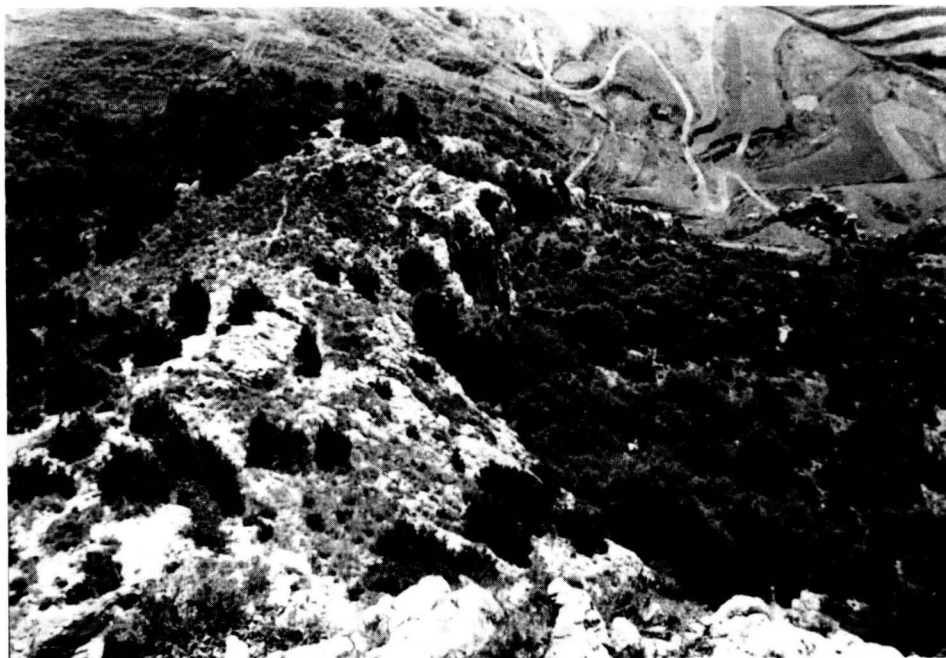

DE LA MÍTICA ATHANAGIA ALS BERGISTANS DE CAN MAURÍ

Manuel Riu

Quan l'historiador local Jacinto Vilardaga i Cañellas publicà a Barcelona la seva *Historia de Berga*, l'any 1890, manifestava conèixer les obres clàssiques de Plini (*Història natural*), Plutarc (*Dels barons il·lustres*), Ptolomeu (*Geografia*) i Titus Livi (*Història romana*), encara que no les cités de forma explícita, i en el seu capítol primer dedicat als primitius pobladors, ens parlava dels celtas i d'Athanagia, la seva principal població, esmentant usos i costums. Deia Vilardaga «los celtas levantaron en el mismo sitio que ocupa hoy Berga, una ciudad que denominaron Athanagia, que en su lenguaje quiere decir: Puerta difícil, nombre por cierto muy gráfico y que por sí sólo daba conocimiento exacto del país que ocupaba, que, con efecto, es un paso difícil para los que quisieran tomarlo, sea cualquiera el punto por donde vinieren» (p. 31). No ens indica pas la font d'on extreu aquestes dades, ni tampoc de les consideracions que fa a continuació, afirmant que Athanagia figurava entre les ciutats més importants de Catalunya i que pertanyia al país dels lacetans, limitant amb els ceretans al nord i els ausetans a l'est. Els celtas ocupen també les primeres pàgines de les *Notes històriques de Berga* del Dr. Ramon Huch (Berga, 1955), però aquest, prudent, no fa cap referència concreta a Athanagia.

El capítol segon de Jacinto Vilardaga és dedicat a la «Dominación cartaginesa» (de l'any 234 al 218 abans de Crist), afirmant que Athanagia «cayó bajo el dominio de los cartagineses» quan Anníbal sotmeté els pobles de l'actual Catalunya (p. 41), sense indicar la font en la qual es basa. Tan sols diu que «Polibio, historiador que escribió en aquella época, da el nombre de bergistanos a los pobladores de esta comarca» (p. 41). El tercer capítol, titulat «Dominación romana» (pp. 43-53), ens parla de la conquesta de l'any 218 abans de Crist i conta que el general cartaginès Hannó, «acampado en el país de los bergitanos» (p. 44), «resolvió dejar las inmediaciones de Athanagia y dirigirse hacia el Ebro»,

Extrem oriental del Serrat de can Mauri des de la Ciutadella (1961)

M. RIU

Vilatge de can Mauri. Aspecte de l'habitació n.º 1 abans de començar l'excavació (1961)

M. RIU

contra l'exèrcit romà d'Escipió. Aquest els vencé, als voltants de Guisona, i no trobà resistència «*hasta que llegó a Athanagia, que lo resistió abiertamente, obligándole a detenerse y a sostener una empeñada lucha cuya consecuencia fue la toma y destrucción de la ciudad*» (p. 45). «*Athanagia fue —segueix dient-nos Vilargada—, pues, la primera población de España que, celosa de su independencia, osó hacer frente al poder de Roma...*» Aquí Vilardaga fa unes consideracions per afirmar que Athanagia «*no fue otra que Berga*», i comenta la seva etimologia seguint el filòleg jesuïta Manuel de Larramendi (*Antigüedad y universalidad de la lengua vascongada* c. 1750): «*la palabra céltica Athanagia significa Puerta difícil*». A continuació, dóna una sèrie de raons, invocant Polibi i Titus Livi, per les quals creu que Athanagia cal identificar-la amb Berga. Creu que els berguedans reedificaren Athanagia, i seguiren insumisos. Quan, l'any 195 abans de Crist, el cònsol Marc Porci Cató desembarcà a Roses i es dirigí a Tarragona amb 30.000 homes, «*siete pueblos de la región de los bergistanos levantaron bandera contra Roma*» (p. 49). Cató volgué escarmentar-los, els vencé i vengué com esclaus els presoners, ordenant el desarmament de la resta dels bergistans qualificats de *gens ferox*, gent ferotge. Molts preferiren suicidar-se a lliurar les armes. De retorn a Tarragona Cató hagué de sufocar la rebel·lió dels lacetans de Cervera, i una vegada més retornà al país dels bergistans. Refugiats al *Castrum* o la fortalesa de *Vergium*, «*que así llamaron los romanos a Athanagia*» —afegeix Vilargada (p. 51)—, capital dels bergistans, el règul o príncep d'aquests, veient que no podrien vèncer l'exèrcit dels romans s'ofereí a ajudar-los, atacant des del castell els revoltats i situant-los entre dos focs. «*Así lo hizo el pérfido régulo, y pocos días después, mientras los romanos atacaban en los muros a los defensores de la ciudad, él los embistió desde el castillo, con lo cual no tuvieron otro medio que rendirse a discreción*» (p. 51). Cató, despietat, féu matar 600 persones, deixant els «traïdors» i els cabdills indígenes que l'havien ajudat, que seguïssin en possessió dels seus béns. «*En idioma céltico, bergistanos no quiere decir otra cosa que montañeses*» (p. 52). Aquests es romanitzaren, després d'aquests fets, i ja no sols no presentaren nous problemes als romans sinó que col·laboraren en les seves empreses.

Vint-i-nou anys després de la publicació de la seva *Historia de Berga*, Jacinto Vilargada i Cañellas, que exercia d'advocat a Berga i era acadèmic corresponent de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, publicà un altre

Vilatge de can Maurí. Angle interior de l'habitació núm. 1 (1961)

M. RIU

llibre, titulat *Efemérides Bergadanas* (Manresa, 1919), on per facilitar la lectura, reelaborà el text en breus paràgrafs numerats i situats per ordre cronològic, i hi afegí nombroses il·lustracions.

La descripció del període inicial resta molt reduïda en la nova obra, però ara Athanagia es considera una població indígena dominada pels vascons vers el 1600 abans de Crist, invadida pels celtes cent anys després i relacionada amb els dòlmens i menhirs. Cinc efemèrides, les numerades del 4 al 8 (p. 16-18), situen Athanagia ocupada pels cartaginesos (abans del 218 a. C.), resistent als romans d'Escipió i vençuda pel cònsol Marc Porci Cató (el 195 a. C.), en dues campanyes que acabaren amb la destrucció del *Castrum Vergium*, nom que els romans —insisteix— haurien donat a l'antiga Athanagia. Vilardaga exposa aquests fets però no precisa les fonts d'on procedeixen les notícies que aplega.

Si la mítica Athanagia fou el precedent del *Castrum Vergium*, com ell creu, i restaren ambdós nuclis situats al mateix lloc i un sobre l'altre, és més lògic suposar que la seva localització caldria cercar-la damunt del serrat de can Maurí, on hi ha vestigis suficients d'un antic vilatge destruït i abandonat, estratègicament millor situat que el castell de Berga o la ciutat actual erigida al seu redós. Aquest vilatge antic, d'accés difícil, fou explorat el 1952 i prospectat els dies 22, 26 i 29 d'agost de 1961 per un equip dirigit pel professor Albert del Castillo. El lloc mostra restes de murs de paret seca, formant habitacles rústics, de 2,3 x 4,20

metres, amb planta de quart de cercle irregular, protegits per una muralla d'uns 90 cm de gruix, en part ciclòpia, que envoltava la plataforma inclinada de la part superior del serrat, tan sols accessible per l'est.

Alguns materials pogueren correspondre als segles III-II a. C., amb restes de tres enterraments infantils, però altres materials com les *tegulae* de pasta vermellenca i rosada semblen pertànyer ja al trànsit del baix imperi romà a l'època medieval, amb ceràmiques grises-negres poc compactes.

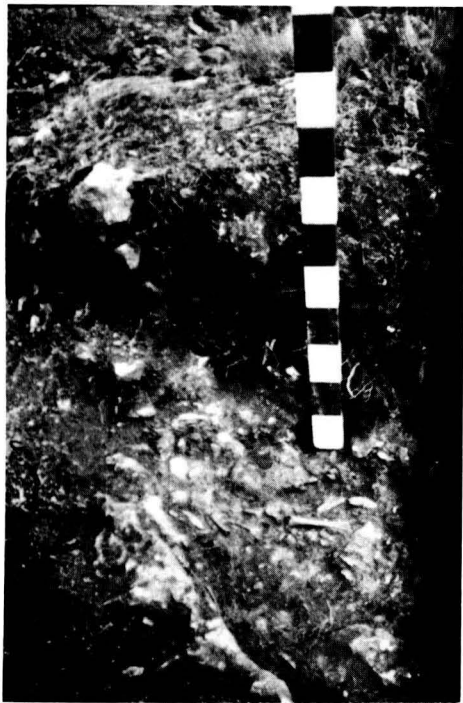
Si repassem la historiografia antiga, veurem en bona part confirmada la reconstrucció que fa Vilardaga en els seus llibres, encara que els autors romans no poden considerar «traïdors» els qui els ajudaren a refermar el seu domini del país.

Així per exemple, Polibi (+124 a. C.), en la seva *Història Universal*, llibre III, cap. VIII, ens diu que Anníbal, (1) «*un cop arranjats els*

Reserva de taula
822 00 76

C/ Barcelona, 1 **BERGA**

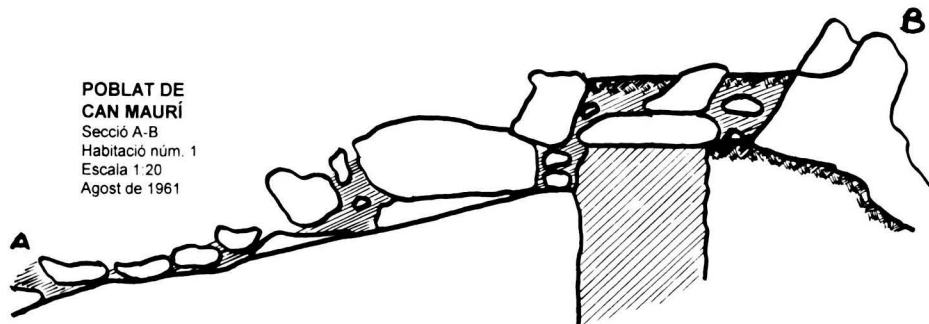

Vilatge de can Maurí. Enterrament núm. 3 a l'interior de l'habitació núm. 2 (1961)

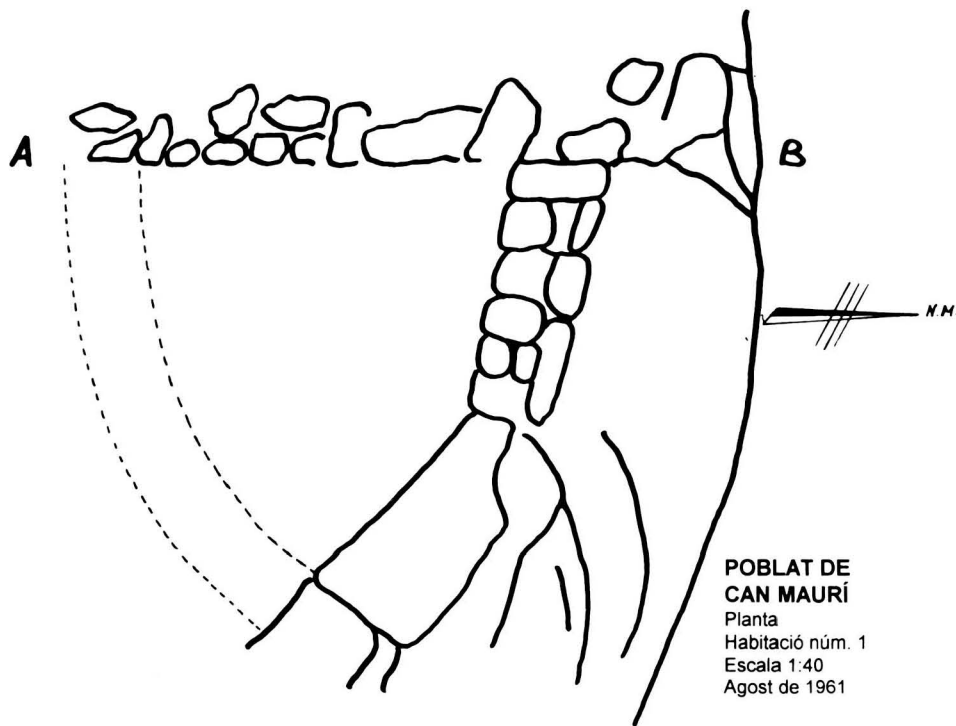
M. RIU

assumptes d'Àfrica i Espanya [el maig de l'any 218], posà en marxa l'exèrcit el dia convingut, compost per 90.000 soldats de peu i prop de 12.000 cavallers. Un cop hagué travessat l'Ebre, sotmeté els ilergetes, els bargusis, els airenosis i els andosins, pobles que s'estenen fins als Pirineus. Sotmeté tots aquests pobles i conquerí les seves ciutats, i deixà al general Hannó el govern de tota la part d'ençà de l'Ebre i el comandament dels bargusis, dels quals reclava especialment per l'amistat que manifestaven envers els romans; i a Hannó deixà també bona part de l'equipatge, 10.000 peons i 1.000 cavallers». Titus Livi (717 d. C.), que té present el text de Polibi, en el llibre 21, cap. 33, de la seva *Historia ab Urbe condita*, també coneguda pel títol d'*Annals*, afegeix que Annibal «sotmeté els ilergetes, bargusis, ausetans i la Lacetània, regió estesa davant dels Pirineus». És de creure que els bargusis de Polibi i de Titus Livi cal identificar-los amb els bergistans.

Els esdeveniments de l'any 195 abans de Crist, Titus Livi, en el llibre 34 de la seva *Historia* (caps. 16 a 21), els explica així: «corre el rumor que el cònsol Cató pensa dirigir el seu exèrcit contra la Turdetània i arriba a fer-se córrer la notícia falsa que marxava contra els pobles muntanyenes apartats del seu camí. A aquest rumor, sense fonament, set fortaleses del poble dels bergistans es revoltaren, i havent conduït l'exèrcit al seu encontre, el cònsol els reduí sense cap batalla digna de record. Poc temps després, retornat ja el cònsol a Tarragona, els bergistans tornaren a revoltar-se, sense esperar que haguessin marxat els romans. Foren de nou

POBLAT DE
CAN MAURÍ
Secció A-B
Habitació núm. 1
Escala 1:20
Agost de 1961

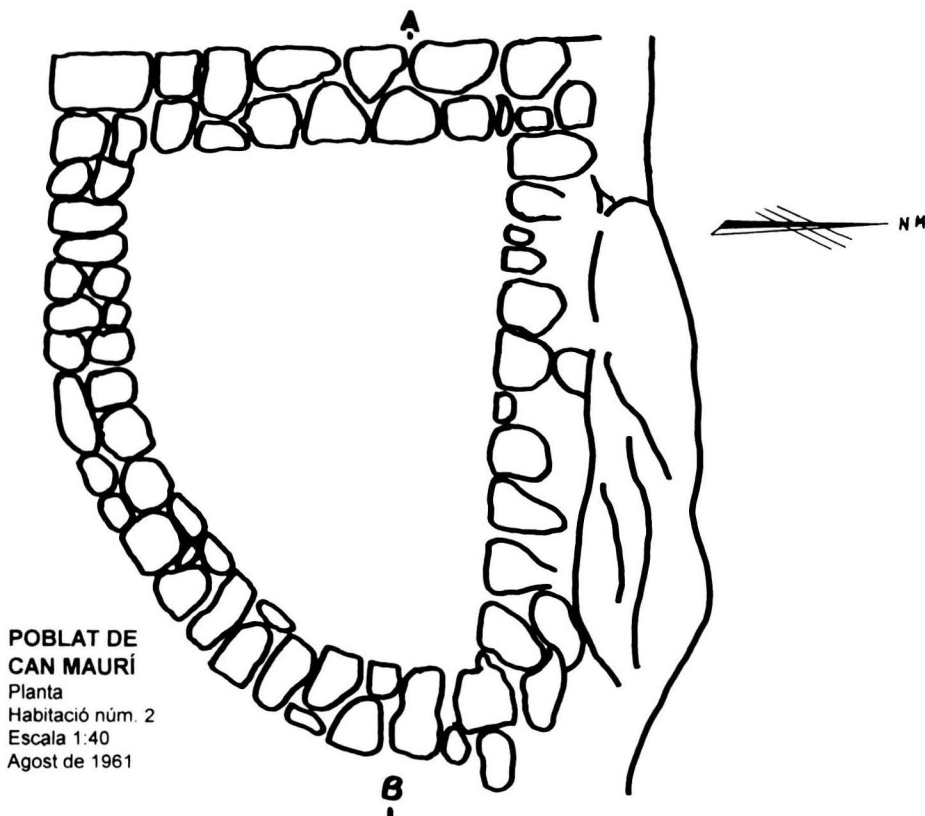
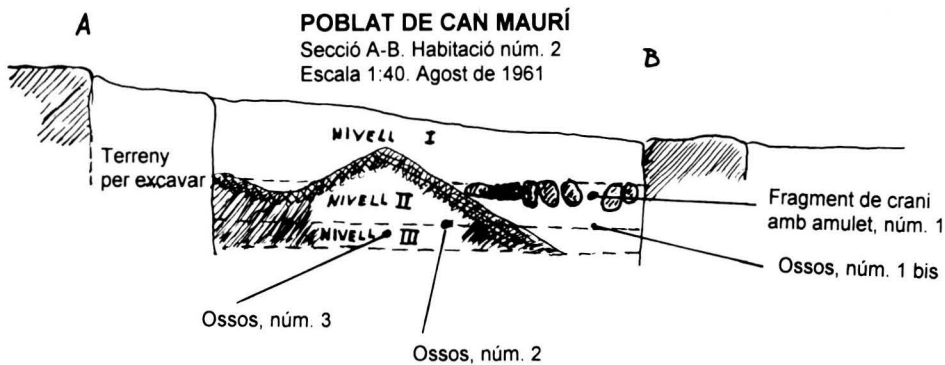
POBLAT DE
CAN MAURÍ
Planta
Habitació núm. 1
Escala 1:40
Agost de 1961

El Tinter

- MAQUETES
- SCALEXTRIC
- JOCS DE ROL
- CÒMICS
- COTXES DE COL·LECCIÓ
- MODELISME NAVAL
- JOCS DIDÀCTICS
- CONSTRUCCIONS D'OBRA

Plaça Sant Ramon, 1 Tel. i Fax 822 21 86 08600 BERGA

sotmesos, però ja no tractats amb la mateixa indulgència; foren fets presoners i venuts en pública subhasta per tal que, com a esclaus, no poguessin demanar ja la pau amb massa freqüència».

I un xic més avall segueix: «Després que Cató vencé els sedetans, ausetans, suesetans i lacetans, els romans es dirigiren immediatament vers el Castrum Vergium. Aquest era, sobretot, un refugi de bandits, que des d'allí feien incursions pels territoris de la Província Citerior sotmesos als romans. El príncep vergestà es passà al bàndol del cònsol i començà a excusar-se, a si mateix i als seus compatriotes, dient que no tenia el poder a les seves mans, sinó que els

bandits s'havien fet els amos de tota la població. Cató li manà que tornés a casa seva i que inventés alguna excusa raonable per la seva absència, ordenant-li que quan veiés que els romans s'apropaven a les muralles del vilatge i que els bandits restaven ocupats en defensar-les, prenguéss amb els seus homes la ciutadella. Tal com s'havia manat es va fer, i presos de cop els bàrbars entre els romans que escalaven la muralla i els bergistans que havien ocupat la fortalesa, un esglai barrejat amb la sorpresa s'apoderà d'aquells bandits. Senyor d'aquest lloc, el Cònsol Cató ordenà que els que havien ocupat la fortalesa fossin lliures amb els seus parents i els béns respectius, mentre la resta dels bergistans els

lliurà al pretor per tal que fossin venuts; envià els bandits al suplici i, un cop pacificada la Província, imposà un gran tribut sobre les mines de ferro i argent, que tant contribuiria després a enriquir la Província. Per tots els èxits obtinguts, els senadors decretaren tres dies d'acció de gràcies».

Aquests textos semblen indicar que el vertader problema per imposar-se als indígenes, els romans el tingueren amb els bergistans. Però un sector d'aquests col·laborà en la consolidació del seu poder i, sens dubte, es romanitzà. No sembla pas que el vilatge principal dels bergistans fos destruït pels romans. I si aquest era el poblat de can Maurí, sembla poder corroborar-se aquest fet. Cal dir, però, que per sortir de dubtes, caldria realitzar una excavació sistemàtica al vilatge de can Maurí. La prospecció realitzada el 1961, de menys d'una setmana, no pot considerar-se suficient per a conèixer la cultura dels antics bergistans, i menys per saber si la mítica Athanagia resta amagada sota del vilatge de can Maurí, ni quan desaparegué aquest, o com es traslladà el nucli principal d'habitació al peu del castell de Berga. Esperem que la nova generació d'arqueòlegs ens podrà donar la resposta a aquests interrogants ⚡

NOTES

1. Totes les citacions següents, de Titus Livi i de Polibi, són traduccions de l'original llatí.

Manuel Riu i Riu

Catedràtic d'Història Medieval de la Universitat de Barcelona

pel verd
d e s p r é s

del negre

Producció:

Exposició itinerant